

Riksadvokaten
Sendt digitalt på:
postmottak.riks@riksadvokaten.no

Deres referanse: 23/986 - 1 / EKY001
Vår referanse: 2023/101
Dato: 22/06/2023

Høring – retningslinjer for politiavhør av barn og særlig sårbare personer som mistenkt i straffesak mv.

1. Innledning

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) viser til riksadvokatens brev av 16.05.23 vedlagt utkast til retningslinjer for politiavhør av barn og særlig sårbare personer som mistenkt i straffesak mv. NIM viser til dialog med embetet om utsatt høringsfrist til 22.06.23.

NIM er tilgjengelig for nærmere dialog om utformingen av retningslinjene om det er ønske om det.

2. Virkeområdet

Det heter i utkastet til retningslinjer punkt 2.3 at «[m]ed «barn» menes personer under 18 år, inkludert barn under den strafferettslige lavalder (15 år).» Det står ingenting om hvordan ansatte i politiet og påtalemyndigheten skal avgjøre om en person er under 18 år i tilfeller hvor dette er usikkert. Barnekomiteens generelle kommentar nr. 24 behandler rettighetene til barn som er i konflikt med loven. Barnekomiteen omtaler spørsmålet om avgjørelsen av hvor gammel personen er, og fremholder «[I]n the case of inconclusive evidence, the child or young person is to have the benefit of the doubt.»¹ Barnekomiteen anbefaler at statenes særlige straff- og straffeprosessuelle regler også bør utvide beskyttelsen til barn som var under 18 år på tidspunktet den kriminelle handlingen ble begått, men som fyller 18 år under etterforskningen eller domstolens behandling.²

NIM mener det bør fremgå av retningslinjene at der det er en reell usikkerhet skal den laveste alderen legges til grunn inntil man eventuelt har fått en avklaring. Riksadvokaten bør også vurdere å følge opp anbefalingen fra Barnekomiteen gjennom å la retningslinjene gjelde også når barnet blir 18 år i løpet av etterforskningen eller domstolsbehandlingen.

Utrykket «særlig sårbar person» er definert i utkastet punkt 2.3 som «personer med utviklingshemming eller annen funksjonsnedsettelse (psykisk eller fysisk) som medfører et særlig behov for veiledning, støtte og annen tilrettelegging i forbindelse med avhør.»

¹ Barnekomiteens generelle kommentar «GC nr. 24 (2019) on children's rights in the child justice system» avsn. 34.

² Barnekomiteens generelle kommentar «GC nr. 24 (2019) on children's rights in the child justice system» avsn. 31.

Riksadvokaten utdyper i utkastet hvilke typer funksjonsnedsettelse som kan medføre et særlig behov.

I CRPD artikkel 1 nr. 2 heter at «[p]ersons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others». Bestemmelsen er ikke ment å gi en uttømmende beskrivelse av hvem som skal anses for å være funksjonshemmet i konvensjonens forstand, jf. bruken av begrepet «include».³ Det betyr at bestemmelsen ikke innebærer at vernet begrenser seg til personer med langvarige funksjonsnedsettelse.⁴ NIM viser til at etter likestillings- og diskrimineringsloven er ikke «funksjonsnedsettelse» begrenset ut fra varighet, selv om det avgrenses mot forbigående og/eller bagatellmessige forhold.⁵

NIM mener det bør presiseres i retningslinjene at funksjonsnedsettelsene som medfører et særlig behov ved avhør ikke er begrenset til langvarig funksjonsnedsettelse.

3. Forsvarer

I retningslinjen punkt 5.2. og 5.3. redegjøres det for når det kan anses å foreligge en presumsjon for at et barn henholdsvis over og under den strafferettslige lavalderen skal ha forsvarer under politiavhør. Vi vil først redegjøre for de menneskerettslige sidene på dette punktet, deretter vil vi kommentere retningslinjens punkt 5.2. og 5.3. nærmere.

Etter barnekonvensjonen artikkel 40 nr. 2 bokstav b ii, se også iii, skal staten særlig sikre at barnet skal ha «legal or other appropriate assistance in the preparation and presentation of his or her defence». I Barnekomiteens generelle kommentar nr. 24 er rettighetene til barn som er i konflikt med loven omtalt. Under temaet «Interventions that avoid resorting to judicial proceedings» fremholdt komiteen:

«...The Committee recommends that States provide effective legal representation, free of charge, for all children who are facing criminal charges before judicial, administrative or other public authorities. Child justice systems should not permit children to waive legal representation unless the decision to waive is made voluntarily and under impartial judicial supervision.

If children are diverted to programmes or are in a system that does not result in convictions, criminal records or deprivation of liberty, “other appropriate assistance” by welltrained officers may be an acceptable form of assistance,

³ Se også Bantekas m.fl. i *The convention on the rights of persons with disabilities*, Oxford, s. 56.

⁴ *Ibid.*

⁵ Se Prop. 81 L (2016-2017) s. 313.

although States that can provide legal representation for children during all processes should do so, in accordance with article 41...».⁶

Med henblikk på barn over den strafferettslige lavalderen pekes det i punkt 5.2. på når det kan anses å foreligge en presumsjon for eller mot retten til forsvarer. Under overskriften «øvrige saker – ingen presumsjon» pekes det på at det «[s]om et utgangspunkt må legges til grunn at saker med en strafferamme på 3 år eller mer, eller der straffen for tilsvarende forhold ville vært ubetinget fengsel i 1–2 måneder for en voksen person, normalt må anses alvorlige også i relasjon til straffeprosessloven § 100 annet ledd». NIM antar at dette bør fremgå av den delen av punkt 5.2. som gjelder presumsjon for forsvarer. Samtidig er det viktig at det ikke blir en for kategorisk løsning, og at man også vurderer konkrete omstendigheter, slik utkastet nå legger opp til. Vi reiser spørsmål om det kan være hensiktsmessig å vise tilbake til momentene nevnt i punkt 5.1. for å presisere hvilke momenter som er relevante.

NIM anbefaler, på bakgrunn av de menneskerettslige kildene redegjort for over, at det fremgår av retningslinjene at offentlig oppnevnt forsvarer skal tilbys ved alle saker som kan medføre reaksjoner som vil fremgå av ordinære og uttømmende politiattester. NIM anbefaler også riksadvokaten å vurdere hvorvidt retten til forsvarer bør utvides i en del type saker hvor det kan bli spørsmål om å ilegge ungdomsoppfølging. Slik vi forstår det, kan det i praksis være tale om ganske alvorlige saker hvor det ilegges ungdomsoppfølging. Det taler med tyngde for forsvarerbistand. Muligheten for å få ren politiattest kan gi den mistenkte et incitament til å tilstå noe vedkommende mener seg uskyldig i. Også det taler for forsvarerbistand i saker om ungdomsoppfølging.

Med henblikk på barn under den strafferettslige lavalderen, fremgår det av utkastet punkt 5.3 at det som klar hovedregel skal søkes oppnevnt forsvarer når barnet er frihetsberøvet. I andre tilfeller gir utkastet anvisning på en helhetsvurdering. Momentene som nevnes er viktige. Samtidig fremstår retningslinjene som skjønsmessige og det er usikkert om de gir de yngste barna et betryggende vern. NIM reiser spørsmål om det i større grad hadde gått an å klargjøre når barnet skal ha forsvarer på bakgrunn av momentene som nevnes.

4. Bruk av Statens barnehus

Det nevnes i utkastet til retningslinjer punkt 8.3 at det er en viss praksis for – i særlige tilfeller og i tråd med lokale føringer – å benytte barnehuset også ved politiavhør av mistenkte barn og særlig sårbare personer. Det heter videre at beslutning om bruk av barnehuset i slike tilfeller må skje i felles forståelse mellom påtalemyndigheten og barnehuset, og at dersom avhøret ikke gjennomføres ved Statens barnehus, kan en likevel vurdere å benytte den særlige kompetansen fagpersonene ved barnehusene besitter.

⁶ Barnekomiteens generelle kommentar «GC nr. 24 (2019) on children's rights in the child justice system» avsn. 51-52.

Barnekomiteen fremholder i tilknytning til barnekonvensjonen art. 40 (2) at det bør gjøres tilpassinger for barn med funksjonsnedsettelse «disabilities» fra og med første kontakt med straffesakssystemet, herunder «procedural adjustments for testimony».⁷

I «Evalueringen av Statens barnehus 2021» av NOVA, på oppdrag av Politidirektoratet, ble det anbefalt at målgruppen til barnehusene utvides til å gjelde mistenkte barn, i utgangspunktet i SSA-saker og unge som er mistenkt for andre former for overgrep og alvorlige voldslovbrudd.⁸ Det pekes på at hovedargumentet for en slik anbefaling om utvidelse er at barn mistenkt for straffbare handlinger også har behov for særskilt tilrettelegging som følge av at de er barn, at mange av dem har erfaringer som utsatte og at det å fange dem opp tidlig kan forebygge vold og overgrep i fremtiden. Slik NIM forstår det, ligger oppfølging av anbefalingen om utvidelse av målgruppen til barnehusene utenfor rammen av arbeidet med retningslinjer for politiavhør av barn og særlige personer mistenkt i en straffesak.

NIM har ikke særskilt kompetanse på avhør av barn. Likevel har vi vanskelig for å se at sårbare barn gjennomgående kan ivaretas forsvarlig uten en ordning der de enten avhøres på barnehusene eller av fagpersoner med slik kompetanse som barnehusene besitter. Det gjelder særlig for barn som også oppfyller definisjonen av særlig sårbar person i utkastet punkt 2.3. NIM anbefaler at riksadvokaten vurderer at det i alle fall for denne gruppen skal fremgå av retningslinjene at avhøret enten gjennomføres ved Statens barnehus eller så skal den særlige fagkompetansen barnehusene besitter benyttes.

Vennlig hilsen
for Norges institusjon for menneskerettigheter

Gro Nystuen
Assisterende direktør

Thomas Malmer Berge
Seniorrådigver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har dermed ingen signatur.

⁷ Barnekomiteens generelle uttalelse «GC nr. 24 (2019) on children's rights in the child justice system» avsn. 40.

⁸ Bakketeig mfl., *Evaluering av Statens barnehus - rapport 12/2021 NOVA*, Oslo Met, 2021, særlig s. 215 flg. Tilgjengelig [her](#).